

MONOLIT

monografie literárnej vedy

FACE – Fórum alternatívnej kultúry a vzdelávania

Dušan Teplan
Marián Kamenčík

**SLOVENSKÝ NADREALIZMUS
V KOREŠPONDENCII
(1935 – 1948)**

Fintice 2022

Obsah

Ku korešpondencii slovenských nadrealistov	8
Korešpondencia	
1935	16
1936	26
1937	46
1938	90
1939	190
1940	232
1941	312
1942	382
1943	478
1944	600
1945	640
1946	652
1947	682
1948	684
Otvorené listy slovenského nadrealizmu (Príloha)	690
Obrazová príloha	702
Príručný slovník	728
Zdroje	752
Kalendárium slovenského nadrealizmu (1935 – 1948)	776
Autori a adresáti listov	782
Skratky a značky	802
Zoznam listov	810
Edičná poznámka	824
Menný register	830
Summary	842

Ku korešpondencii slovenských nadrealistov

V prvej polovici 20. storočia prešlo európske umenie dramatickými zmenami. Jednu z kľúčových úloh v tom zohrali avantgardné smery, ktorých prvoradým cieľom bolo oslobodiť umeleckú kreativitu od zaužívaných schém a podľa možnosti ju čo najväčšmi prepojiť so životnou praxou. Úsilie avantgardných umelcov sa prejavovalo v odmietaní tradícií, ale zároveň aj v hľadaní nových foriem vyjadrovania. Výraznou mierou malo k zmene prispieť aj experimentovanie so všetkými relevantnými zložkami umeleckej výpovede. Objavovanie nekonvenčných ciest vo formulovaní základných životných postojov môžeme zaznamenať v celom spektre umeleckých avantgárd, teda od kubizmu cez dadaizmus, futurizmus, konštruktivizmus, poetizmus až po surrealizmus.

V slovenskom umení sa vplyv avantgárd začal prejavovať postupne a s typickým oneskorením. Aj keď sme o nich vedeli, čo dokumentuje dobová reflexia, ich prienik do umeleckej praxe sprvoti neprekračoval hranice individuálnych tvorivých výstupov. Až v prípade surrealizmu našla avantgarda na Slovensku živnú pôdu v podobe široko koncipovaného básnického hnutia. To sa začalo formovať v polovici tridsiatych rokov 20. storočia pod vplyvom francúzskeho a českého surrealizmu. Aby však slovenský básnický surrealizmus zdôraznil aj domáce pramene svojho pôvodu, jeho predstavitelia ho neskôr (od začiatku roka 1939) začali označovať ako nadrealizmus. Išlo o avantgardné hnutie v pravom zmysle slova, čo znamená, že za jeho sformovaním stáli autori s novým umeleckým programom i životným postojom.

Slovenský nadrealizmus nebol vo svojich začiatkoch formulovaný žiadnym manifestom, hoci sa objavili pokusy aj v tomto smere. Prezentoval sa najmä šírkou svojho pôsobenia v spojení s ďalšími avantgardnými úsiliami v celej národnej kultúre. Dobré to vystihuje súhrnné pomenovanie Avantgarda 38, ktoré uvádza do jedného celku rozsiahly súbor progresívne orientovaných aktivít v oblasti umenia a vedy. Literárna tvorba nadrealistov mala úzky súvis hlavne s vtedajším výtvarným umením, ako aj činnosťou nastupujúcej generácie humanitných vedcov, organizačne zastrešených Spolkom pre vedeckú syntézu a metodologicky uplatňujúcich princípy ruského formalizmu a českého štrukturalizmu.

Podľa doterajších výskumov možno vo vývoji slovenského nadrealizmu zaznamenať tri etapy. Prvá z nich sa začala vydaním básnického debutu R. Fabryho *Utáaté ruky* v decembri 1935. Túto etapu charakterizuje najmä individuálna snaha

autorov uplatňovať vo svojej tvorbe osobitné znaky surrealistickej poetiky. Dôležité však boli aj prvé pokusy o teoretické uchopenie surrealizmu, ktorý sa postupne začínal chápať oveľa širšie, nielen iba ako poetika negujúca starý estetický kánon. O čosi neskôr boli všetky tieto programové, názorové i polemické aktivity koordinované skupinovo a vyjadrované pomerne širokou paletou publikačných výstupov. Najmä M. Bakoš a M. Považan sa vo svojich článkoch vyjadrovali k širším súvislostiam slovenského nadrealizmu, poetologicky ho obhajovali a vysvetľovali jeho pozíciu v národnej literatúre ako progresívnej umeleckej iniciatívy.

Začiatok nasledujúcej etapy je možné vymedziť rokom 1938. Zásadný význam pre toto obdobie malo zredigovanie špeciálneho trojčísła časopisu *Slovenské smery* umelecké a kritické (1938, roč. 5, č. 6-8). Išlo o prvé kolektívne vystúpenie umeleckej a vedeckej avantgardy na Slovensku. Popri prekladoch z francúzskej poézie (G. Apollinaire, A. Breton, P. Eluard, T. Tzara) a odborných článkoch (M. Bakoš, P. Bogatyrev, I. Hrušovský, R. Jakobson, J. Mukařovský, K. Šimončíč a i.) v ňom boli zastúpené aj ukážky z tvorby M. M. Dedinského, R. Fabryho, J. Lenka a V. Reisela, ktorí sa stali hlavnými iniciátormi nadrealizmu v slovenskej poézii. Uvedené trojčíslo vyšlo neskôr aj separátne pod názvom *Áno a nie*, čím sa zdôraznil osobitný význam celého vystúpenia.

Nemenej dôležitým medzníkom bol Večer nadrealistickej poézie. Konal sa 28. februára 1939 v Bratislave pod heslom „S Jankom Kráľom za novú poéziu“. Zaznela na ňom potreba používať označenie nadrealizmus, ktoré bolo primárne späté s úsilím o ukotvenie nastupujúceho hnutia v domácej kultúrnej tradícii.

Druhé vývinové obdobie nadrealizmu sa vyznačovalo aj organizovaním prednášok či vydávaním reprezentatívnych zborníkov (*Sen a skutočnosť*, 1940, *Vo dne a v noci*, 1941, *Pozdrav*, 1942). Surrealistický program umožňoval predstaviteľom nadrealistického hnutia nastúpiť na nové cesty lyrizmu, ktoré boli otvorené oblastiam podvedomia, sna či intuície. Autori uplatňovali novátorské postupy s cieľom rozšíriť možnosti básnického prejavu (významové osamostatňovanie slov, narúšanie tematickej jednoty atď.). V snahe prekonať zaužívané schémy umeleckého poznania vyzdvihovali spontánnosť a uvoľnenú fantáziu.

Po druhej svetovej vojne zaznamenávame vo vývine nadrealizmu značné disproporcie. Kým počet publikovaných básnických zbierok významne narástol, záujem o rozvíjanie spoločných aktivít medzi členmi hnutia postupne upadal. Celkom výrazne sa posunul aj nadrealistický umelecký kánon – týkalo sa to básnického tvaru i tematického záberu. Pri pohľade na tieto zmeny vyvstávali otázky umeleckej aktuálnosti a myšlienkovej životnosti nadrealizmu. Z hľadiska ďalšieho vývoja sa ako smerodajná ukázala snaha angažovane vstúpiť do zápasu o sociálnu premenu spoločnosti. Výrazný vplyv na to mal aj súhlasný postoj k myšlienkam

socializmu a s nimi spojenými kultúrno-politickými víziami. Nie náhodou sa stalo, že tvorba nadrealistov organicky prerástla do socialistického realizmu.

V minulosti už bol nadrealizmus zhodnotený z viacerých hľadísk a na rôznych úrovniach, no dodnes si zasluhuje sústavnú pozornosť pre svoj historický význam. Veríme, že k ďalšiemu záujmu prispeje aj táto publikácia, ktorá prináša dôležitý pramenný materiál v podobe korešpondencie všetkých predstaviteľov nadrealistického hnutia. Väčšia časť tohto materiálu sa doteraz k širšej čitateľskej verejnosti nedostala. Publikované boli iba menšie výbery a ilustračné zlomky, ktoré približujú aktivity nadrealistického hnutia v značne obmedzenej miere. Problém spočíva aj v tom, že sú ukryté v časopisoch či dnes už ťažšie dostupných publikáciách.

V tejto knihe sprístupňujeme korešpondenciu z rokov 1935 až 1948. Svojím časovým vymedzením umožňuje sledovať vývin nadrealistického hnutia od jeho začiatkov až po útlm a postupný zánik v rokoch po druhej svetovej vojne. Náš výber vychádza z princípu vzájomného „zomknutia“ korešpondenčného materiálu, ktorý približuje umelecké, organizačné či edično-vydavateľské podoby slovenského nadrealizmu. Takto koncipovaný zámer je okrem iného dôvodom, prečo zverejňujeme aj listy od osobností, ktoré neboli súčasťou nadrealistického hnutia, no nespochybniteľne sa zaslúžili o jeho rozvoj – či už v podobe vytvárania publikačného priestoru v časopisoch a zborníkoch, zabezpečovania redaktorskej a vydavateľskej práce, alebo i v podobe rôznych výmen názorov o zmysle a postavení tohto fenoménu v domácej kultúre.

Ďalšiu rozsiahlu časť knihy tvoria komentáre k jednotlivým listom. K vysvetľovaniu konkrétnych udalostí alebo okolností sme sa usilovali pristupovať komplexne, hoci z metodologického hľadiska to nebolo jednoduché. Hľadali sme adekvátne balans medzi postupom, ktorý má za cieľ podávať len základné informácie, a postupom, ktorý vedie k podrobnejšiemu objasňovaniu vybraných problémov v historických, spoločenských alebo kultúrnych súvislostiach. Ide o polohu komentárov oscilujúcu medzi prístupom pragmatickým a encyklopedickým, ako ich vysvetlil literárny historik A. Šimkovič v štúdiu o problematike vydávania korešpondencie (1989, s. 127). Azda sme šírkou komentárov dostatočne vyčerpávajúco ozrejmili všetky podstatné fakty.

Súčasť knihy tvorí aj edičná poznámka, v ktorej sú objasnené hlavné zásady prepisu vybranej korešpondencie. Samozrejmosťou je zoznam publikovaných listov a tiež menný register. Okrem textovej časti prináša publikácia pomerne bohatú obrazovú prílohu, ktorú sme zostavili prevažne z fotografií časovo situovaných do príslušného obdobia rokov 1935 až 1948. Uverejnené fotografie pochádzajú z verejných i súkromných archívov.

Korešpondencia slovenských nadrealistov predstavuje významný historický dokument. V prvom rade uľahčuje bližšie a podrobnejšie poznať pramene a motivácie ich tvorby. Spolu s tým zachytáva najrôznejšie aspekty a súvislosti fungovania nadrealistického hnutia v uvedenom časovom období. Tým všetkým prispieva k dôkladnejšiemu zhodnoteniu významu, ktorý nadobudol nadrealizmus v slovenskej kultúre.

Vybraná korešpondencia poskytuje veľa podnetov na široko koncipovaný literárnohistorický výskum. Spresňuje poznatky, konkretizuje okolnosti jednotlivých udalostí, upozorňuje na detaily a precizuje niektoré stanoviská. Všetky takto vyslovené možnosti kritického uchopenia korešpondencie si vyžadujú dôsledné a organizované bádanie. Listy nie sú iba zdrojom faktografických poznatkov, prípadne cennou sumou biografických údajov, ale aj výrazom myšlienkových reakcií vo vzťahu k literárnej tvorbe, umeniu alebo pragmatike každodenného života. Prostredníctvom nich získavame plastickejší obraz o autoroch jednotlivých listových kolekcii počas obdobia, v ktorom vznikali.

Listy zároveň vytvárajú rozsiahly rámec na ich interpretačné uchopenie viacerými vednými disciplínami. Prinášajú cenné bádateľské podnety a dôležitý materiálový prameň pre lingvistiku, estetiku, biografistiku i bibliografistiku či textovú kritiku. Okrem toho listy prispievajú k poznaniu dobovej politickej situácie, jej oficiálnej prezentácie i „zákulisných“ aspektov. Zaujímavé je z toho hľadiska pozorovať, ako sa nadrealistické hnutie vyvíjalo v končiacom sa období medzivojnového Československa, v rokoch slovenského vojnového štátu či prvých povojnových rokoch, keď sa formovala nová spoločnosť. To všetko zásadne pôsobilo na súkromný aj verejný život nadrealistov. Týkalo sa ich to ako občanov, ale i ako aktívnych organizátorov kultúrneho diania. Zachytenie týchto okolností tvorí významnú vrstvu poznania osobného života pisateľov s pestrou sumou názorov a postojov.

Ústrednú zložku publikácie tvoria listy, ktoré si predstavitelia nadrealistického hnutia posielali medzi sebou. Dozvedáme sa z nich veľa dôležitých informácií. Primárne vypovedajú o tom, ako nadrealisti formovali a realizovali svoj umelecký program. Listy tiež vypovedajú o ich vzájomných vzťahoch, odhaľujúc aj doposiaľ málo známe skutočnosti. Popri tom všetkom zisťujeme, akými životnými peripeťami nadrealisti prechádzali, aké boli ich postoje k aktuálnemu spoločenskému dianiu a ako sa utvárala ich umelecká i životná filozofia. Akiste sa nájdú mnohé miesta, ktoré doplnia alebo skorigujú niektoré názory na nadrealistické hnutie.

Vo výbere sme uprednostnili listy od tých predstaviteľov nadrealizmu, ktorí sa pričínili o konštituovanie jeho kanonickej podoby. Spolu s tzv. silnou sedmičkou básnikov (J. Brezina, P. Bunčák, R. Fabry, J. Lenko, J. Rak, V. Reisel, Š. Žáry) išlo o teoretikov a organizátorov hnutia (M. Bakoš, M. Považan,

K. Šimončíč). Pre zachovanie objektivity však nebolo možné vynechať ani listy tých, ktorí mali v rôznych fázach svojho tvorivého vývoja k nadrealizmu blízko (M. M. Dedinský, R. Dilong, I. Kupec), prípadne sa v mnohom podieľali na jeho rozvoji (J. Dubnický).

O dynamike vzťahov medzi jednotlivými nadrealistami veľa prezrádza spôsob, akým viedli korešpondenčný styk. Ako mimoriadne cenné sa z tohto aspektu ukazujú listové kolekcie medzi konkrétnymi dvojicami. Často si písali napríklad M. Bakoš a V. Reisel, M. Považan a Š. Žáry či P. Bunčák a M. Považan. Pomerne slabý korešpondenčný styk s ostatnými nadrealistami udržiavali J. Brezina, R. Fabry a J. Rak. Aj táto skutočnosť nepriamo naznačuje, aký bol ich podiel na aktivitách hnutia.

Ďalej uverejňujeme listy, ktoré si nadrealisti vymieňali s inými predstaviteľmi dobového kultúrneho života – išlo o spisovateľov, výtvarníkov, redaktorov, vydavateľov i kultúrnych funkcionárov. Pre tento krok sme sa rozhodli najmä preto, aby dostatočne vynikli podmienky, v ktorých nadrealistické hnutie vzniklo a následne pôsobilo. V tomto smere sme museli zvážiť mieru relevancie účasti spomenutých osobností na procese formovania a rozvíjania slovenského nadrealizmu. Práve „závažnosť“ považujeme za rozhodujúcu, pretože s nadrealistami boli v písomnom kontakte aj iní.

Z uvedeného hľadiska sa javí ako významná korešpondencia nadrealistov so šéf-redaktormi vtedajších literárnych periodík vrátane A. Mráza a S. Mečiara zo Slovenských pohľadov, E. B. Lukáča z Tvorby či J. Smreka z Elánu. Vďaka listom, ktoré si nadrealisti vymieňali s týmito osobnosťami vtedajšieho literárneho života, získavame lepší prehľad o ich postupnom prenikaní na stránky menovaných periodík. Nešlo pritom len o uverejňovanie vlastnej poézie, ale aj prekladov, prípadne literárnokritických článkov či esejí.

S cieľom priblížiť širšie súvislosti sprístupňujeme aj korešpondenciu nadrealistov s knižnými redaktormi a vydavateľmi. Tak chceme aspoň sčasti priblížiť vydavateľskú prax v danom období na Slovensku. Korešpondencia zachytáva priebeh a okolnosti vydávania niektorých básnických kníh či zborníkov. Podrobne zobrazuje všetky dôležité kroky od prijímania rukopisov až po ich tlač a následnú distribúciu. Zvláštnu kapitolu tvoria problémy s autorskými honorármi. Korešpondencia s redaktormi i vydavateľmi je zastúpená v celom časovom rozmedzí výberu.

Ďalšiu špecifickú skupinu listov tvoria tie, ktoré si nadrealisti vymieňali s umelecky spriaznenými výtvarníkmi (V. Hložník, V. Chmel, J. Želibský a i.). Na týchto príkladoch demonštrujeme, aká zásadná bola pre nadrealistov otázka spolupráce s ďalšími predstaviteľmi progresívnych snáh v slovenskom umení.

Z iného aspektu pôsobia významne kontakty nadrealistov so zástupcami českého surrealizmu. Písomný styk, ktorý s nimi udržiaval M. Považan po druhej svetovej vojne, vypovedá o úsilí hnutia prekročiť úzko národný rámec svojho pôsobenia. Všetko zatiaľ nasvedčuje tomu, že nadrealisti nemali na takúto kooperáciu vždy jednotný názor.

Do výberu sme nakoniec zaradili aj listy príležitostného charakteru. Viažu sa na organizovanie nadrealistických večierkov, zaznamenávajú účasť nadrealistov v literárnych súťažiach, približujú priebeh rôznych polemík atď. Na dokreslenie celkového obrazu o postavení nadrealizmu v slovenskej kultúre bolo vhodné uviesť aj túto korešpondenciu.

V publikácii sú zaradené listy od veľkého množstva pisateľov, a preto je prirodzené, že sa od seba líšia. Predovšetkým ide o formálne rozdiely, ako napríklad typ listovej korešpondencie, rozsah, spôsob záznamu atď. Potom sú tu obsahovo-tematické a jazykovo-štylistické odlišnosti. Veľké rozdiely pozorujeme hlavne medzi vzájomnou korešpondenciou nadrealistov a korešpondenciou, ktorú si posielali s redaktormi literárnych periodík, vydavateľmi, prípadne zástupcami niektorých spolkov alebo organizácií.

Úradnú štylistickú dikciu i profesijný odstup badáme napríklad v písomnej komunikácii nadrealistov s redaktormi Slovenských pohľadov A. Mrázom a S. Mečiarom. V písomnom prejave autorov prevládala informatívnosť, stručnosť a vecnosť. Väčšia miera subjektivity sa prejavila v prípadoch, keď zúčastnené strany viedli názorový spor. Iný štýl zas charakterizuje listy od autorov najmladšej generácie, ktorí oslovovali nadrealistov ako vzory svojej literárnej tvorby. Ak išlo o redaktorov periodík *Elán* a *Tvorba*, teda J. Smreka a E. B. Lukáča, pozorujeme v listoch postupne sa formujúcu zmenu od vecného prejavu s veľkou mierou osobného rešpektu a primeraného odstupu až po priateľsky ladený a názorovo otvorenejší prístup. Medzi predstaviteľmi nadrealistického hnutia sa ich korešpondenčný vzťah vyvíjal podľa toho, ako si vzájomne budovali osobné väzby a priateľstvá, ale i podľa miery angažovania sa v jednotlivých umeleckých aktivitách.

Treba zdôrazniť, že v publikácii nie je zahrnutá celá korešpondencia slovenských nadrealistov. Časť z nej v knihe absentuje preto, lebo sa nezachovala. Dnes máme o tejto korešpondencii už len nepriame informácie. Individuálne sme kontaktovali aj pozostalých pisateľov, ale výraznejší posun sme nedosiahli. V súkromných archívoch sa zachoval iba malý zlomok listov.

Z dochovanej korešpondencie vynechávame najmä tú, ktorá sa svojim obsahom neviaže na hlavnú tému knihy, teda nadrealizmus. Neuvádzame napríklad listy nadrealistov s rodinnými príslušníkmi, keďže sú venované zväčša súkromným záležitostiam. Zverejniť celý súbor listov bez uvedenej selekcie by bolo nad rámec

možností i tak rozsiahlej publikácie a navyše by nevystihoval podstatu prezentovanej témy. Špecifickú skupinu predstavujú listy dotýkajúce sa problematiky nadrealizmu, ktorých pôvodcovia nepatrili do nadrealistického hnutia, ani s jeho členmi nekorešpondovali. Celkom logicky vynechávame aj tieto listy.

Každý čitateľ publikácie si určite všimne, že počty listov z jednotlivých rokov nie sú rovnaké. Najintenzívnejšie prebiehala korešpondenčná výmena v rokoch 1938 až 1943, keď nadrealisti naplno uskutočňovali svoje umelecké zámery. Priebeh komunikácie však závisel do veľkej miery aj od toho, kde sa členovia hnutia nachádzali. Keď sa nemohli stretávať osobne – ideálne v Bratislave, ktorá sa koncom tridsiatych rokov stala centrom ich aktivít –, počty listov celkom prirodzene rástli. Z tohto dôvodu vznikol napríklad bohatý súbor listov od J. Lenka, ktoré posielal počas učiteľského pôsobenia na východnom Slovensku rôznym adresátom. Nadrealisti tiež často odosielali listy zo svojich ciest do rodných krajov či z miest, kde vykonávali prezenčnú vojenskú službu (Hlohovec, Trenčín, Zvolen atď.).) Napriek obmedzeniu osobných kontaktov s priateľmi sa dokázali prostredníctvom listov zapájať do aktivít hnutia a zároveň sledovať aktuálne kultúrne dianie.

Pevne veríme, že publikácia pomôže dotvoriť celkový obraz o slovenskom nadrealizme a jeho mieste v dejinách modernej slovenskej literatúry. Je určená širšej kultúrnej verejnosti, ale môže sa stať aj impulzom na ďalší výskum nadrealizmu v širokej škále odborných disciplín. Azda sa nebudeme mýliť, ak uvedieme, že vybraná korešpondencia ako cenný zdroj informácií rozširuje naše vedomosti o jednej z kľúčových iniciatív v slovenskom umení tridsiatych a štyridsiatych rokov 20. storočia.

1935

„Neviem, čo bude so mnou, ale nech je akokoľvek,
nebudem plakať nad zajtrajškom.“

Rudolf Fabry Mikulášovi Bakošovi

List 8

Mikuláš Bakoš Rudolfovi Dilongovi

Bratislava 7. XI. 35.

Milý Rudo,

práve som čítal v Eláne verše našich „popredných“ básnikov¹ a spomenul som si na Tvoju novú zbierku.² Myslím, že v konkurencii týchto „starnúcich géniov“ Tvoje verše obstoja veľmi čestne. Čítal som znova niekoľkokrát Tvoje verše a musel som čiastočne pozmeniť svoje niekdajšie závery. Zdá sa mi, že ostávaš celkom osamotený v súčasnej slov. básnickej tvorbe v svojej schopnosti dávať veciam éterickú ľahkosť a krehkosť, odhmotňovať ich (vyjadrujem sa celkom neštrukturalisticky, ale neviem to momentálne lepšie charakterizovať), a toto pokladám za Tvoju prednosť oproti ostatným našim poetom. Som istý, že v tohoročnej žatve budeš veľmi nebezpečný konkurent našich korunovaných básnikov. Z Tvojej knižičky zdajú sa mi originálnymi a v našej poézii pozoruhodnými dakoľko básní, hneď prvá³ – potom tie väčšie – mám na mysli: Chlapec sa rozp. so smrťou, Obrázky, Stanička, Haluz na pokolení, Balada o púti Lásky a Mame v hrobe. Vidíš, že sa viem dívať na veci i „objektívnejšie“, nielen „z úzko subjektivistického hľadiska“ alebo z hľadiska určitého básnického smeru.

Moje plány ohľadom tej novej revue⁴ pod tlakom okolností a rozumových dôvodov vzali na seba v posledných dňoch trochu iný vzhlad. Ak by mal ZSŠ⁵ vydávať ten časopis, vyskytli by sa veľké ťažkosti, ktoré by ohrozili akékoľvek realizovanie anticipovaných cieľov, lebo všetky politické frakcie, zastúpené vo výbore Zväzu, by si robili nároky na zastúpenie a spolurozhodovanie v redakcii. Tým by sa stalo celé toto podnikanie nezmyselným. Vraciam sa k Tvojim návrhom, netajím sa však s obavami, že redakčný stolík bude trpeť podvýživou príspevkov, ale pri maximálnej dávke optimizmu a „smelom a nebojácnom pohľade do budúcnosti“ dal bych sa na tú nebezpečnú výpravu.⁶ Verím v serióznosť Tvojich snáh, častejšie vyslovovaných, vyviesť naše „hnilé“ pomery z „kalných vôd“ provinciálnosti, malomešťanstva a prízemnosti. Neviem ešte, ako by to bolo so spolupracovníkmi, ale myslím, že (ak by som, pravda, vôbec bol v celej veci pripustený k slovu) by som mohol navrhnúť do redakcie Šimončiča, Felixa, Teba považujem za vhodného (1. Dilong – ako taký, 2. zástupca nakladateľstva – v jednej osobe). Ak máš záujem na tomto „zreorganizovanom“ plánovaní a myslíš, že sa nám podarí vec uskutočniť, pripravuj cestu „lepšiemu zajtrajšku“. V prípade zdaru dostali by sme do ruky nástroj, ktorým by sa dalo hlboko zasahovať do verejného života vo veciach umenia.

Potrebovali by sme 1 ex. Tvojej zbierky, ktorý chceme poslať Felixovi, aby napísal recenziu do S. P. alebo S. S.⁷ Lukáč mi ukazoval výtisk, ktorý si mu poslal.⁸ Včera večer sme vzali od Žarnova Rudovu zbierku, ktorá sa mu div divúci vraj páčila,⁹ a posielam ju dnes do Prahy, aby si ju upravil.¹⁰ Nezabudol som, že by si bol ochotný dať tú Rudovu zbierku vytlačiť u Kryla a Scottiho.¹¹ Myslím, že by sa dalo na tom i zarobiť. Opravdu neviem, čo vlastne s tou knižkou bude.

Možno príjdem v sobotu do Trnavy v týchto veciach a na tie oslavy.¹² Ak máš kedy, vytmav to o tom časopise p. Jirmanovi.¹³

So srdečným pozdravom
Tvoj Nikolaj

Vidi: Kl. Šimončič¹⁴

List / LA SNK, sign. 190 K 6. Originál, rukopis.

¹ Predpokladáme, že M. Bakoš reagoval na októbrové číslo Elánu z r. 1935, kde vyšli ukážky z tvorby P. G. Hlbinu, L. Novomeského, J. Smreka a i.

² M. Bakoš mal na mysli Dilongovu básnickú zbierku *Helena nosí laliu* z r. 1935.

³ Prvá báseň uvedenej zbierky R. Dilonga nesie názov *Ružový chlapec*.

⁴ M. Bakoš začal uvažovať o založení avantgardne orientovaného literárneho časopisu už na jar 1935 spolu s R. Dilongom, R. Fabrym a K. Šimončičom. O tejto veci sa dozvedáme napríklad z listu R. Dilonga, ktorý napísal priateľovi P. G. Hlbinovi 19. apríla 1935. V závere listu sa píše: „Ináč mám mnoho nového. Je tu teraz cez sviatky u mňa Fabry a s Bakošom a Šimončičom sme založili surrealizmus na Slovensku. Budeme vydávať štvrťročník almanach slovenských surrealistov“ (pozri LA SNK, sign. 169 A 26). O vytvorenie časopisu sa v nasledujúcich mesiacoch najviac zasadzoval práve M. Bakoš, no jeho zámer mu nevyšiel.

⁵ Pozri pozn. 2 k listu 6.

⁶ Dilongove predstavy o časopise nepoznáme.

⁷ Recenzia J. Felixy na Dilongovu zbierku básní *Helena nosí laliu* vyšla v novembrovom čísle Slovenských pohľadov z r. 1935. Recenziu pre Slovenské smery napísal A. Kostolný. Pozri Felix, 1935; Kostolný, 1936.

⁸ Zrejme išlo o E. B. Lukáča.

⁹ Pred publikovaním debutovej zbierky básní R. Fabryho *Utvátené ruky* chcel M. Bakoš spolu so samotným autorom zistiť, čo si o jej obsahu myslia niektorí významní zástupcovia vtedajšej kultúry na Slovensku a v Česku. Rukopis knihy ukázali napríklad E. B. Lukáčovi, J. Mukařovskému, M. Pišútovi či A. Žarnovovi. Ich vyjadrenia (zväčša pochvalné) boli následne zverejnené na letáčkoch, ktoré sa vkladali do knihy po jej vytlačení. Na otázku, z koho iniciatívy tieto letáky vznikli, nevieme dnes jednoznačne odpovedať. Okrem M. Bakoša prichádza do úvahy R. Dilong, ktorý vydanie Fabryho knihy podporil finančne.

¹⁰ Pozri pozn. 12 k listu 3.

¹¹ Známa tlačiareň Kryl a Scotti, sídliaca v Novom Jičine na Morave, vytlačila Fabryho debut *Utvátené ruky* v decembri 1935. Tlač finančne uhradil práve R. Dilong.

¹² Nevieme, aké oslavy mal M. Bakoš na mysli.

¹³ R. Jirman viedol v tom čase trnavské nakladateľstvo Urbánek a spol. O tom, či sa s ním R. Dilong v r. 1935 zhováral o možnosti vydávania časopisu, nemáme bližšie informácie.

¹⁴ Vidi (lat.) – videl.

List 9

Rudolf Fabry Mikulášovi Bakošovi[Praha 2. XII. 35]^a*Milý Kola!*

Prosím Ťa, prepáč, že som Vám s úpravou hneď neposlal i dopis.¹ Zabudnul som ho vložiť a potom som nemal peniaze na odoslanie a medzi rečami je zo mňa nenapraviteľný lajdák. Velice som Vám povďačný, že sa staráte o tie posrané básne. Ja už som od toho hrozne ďaleko. Doteraz som si kúpil Nadju,² Maldororove spevy,³ Villona, Soupaulta atď. Po prečítaní Lautréamonta som to zbadal. Výraz a výraz. Ale najväčší vôl je ten, kto nazval Lautréamontove „Spevy M.“ automatickými textami. A preto nech žije matematická poézia.

Teraz k veci. Ten stratený príspevok nahradím inou podobnou prózou, lebo originál nemám, a použijem, len čo som si zapamätal.⁴ Laco Novomeský hovoril, aby som to ešte nevydával, že vraj je to ohromné, ale predsa je to len v intenciách už vydobytých.⁵ Najlepšie sa mu páčil ten Vtáci snem.⁶ Kola, prosím Ťa, daj tam tú koláž, preca sa to spestrí, a síce naproti textu.⁷ Myslím, že tých pár halierov nerozhoduje. Detvan ohlásil už Tvoju prednášku na 6. v piatok.⁸ Tak teda na Tvoje meniny. Tu v koleji to už nejak zariadime.⁹ Dilong je blb, na čo dal tú fotografiu do Nového sveta?¹⁰ Drahý Kolenko, ja sa zbláznim. Tú prózu potom [...] opravíme štylisticky. Ale krucifix, nemôžem Ti študovať.¹¹ Túžim po systéme. Drezúra, znovu a znovu. Nevieam, ale snáď na akadémii by som mal viac času a príležitosti, aby som sa naučil veci.¹² Do výtvarníctva som nemožný. Nevieam, čo bude so mnou, ale nech je akokoľvek, nebudem plakať nad zajtrajškom. Úžasné problémy mi prechádzajú myslou (iste sa budeš tváriť skepticky pri týchto riadkoch). Ale povedz, jako striasť zo seba surrealistickú halenu? Je to strašný vergeľ s nevidanými tónmi. Všimni si, čo sú mi oči, keď ešte i tam som bezdečne pomenoval nevidaný. Myslím, že knižka vyjde po úplnom dodaní materiálu behom týždňa.¹³ Zároveň posielam dopis Dilongovi, buď tak láskavý, odovzdaj ho.¹⁴ Laco Novomeský odkazuje Klementovi, že článok mu vyjde v Dave a nie L. denníku.¹⁵ Ten papier dajte nejaký lepší alebo starší ofsetový (jak v Neviditeľnej Moskve¹⁶). Krylovi a Scottimu budem písať tiež.¹⁷ Ďakujem ešte raz za všetku námahu a dovidenia u nás. Okolo 15. môže byť knižka vonku.

Lukáč je strašný tiger.¹⁸ Mám originálne siete.

V Detvane už je všetko spravené na 6-ho. Príď teda vo štvrtok alebo vo [...]

P. S. Z koleje nepôjde ešte nikto domov, pretože doteraz neposielali lístky na dráhu. Ale iste príď, však to nejak urobíme.

List / LA SNK, sign. 190 A 20. Originál, rukopis. Adresované: Vážený pán Mikuláš Bakoš, Trnava, Slov., Divadelná 4.

^a Určené podľa poštovej pečiatky.

¹ Autor listu upravoval pred vydaním rukopis svojho knižného debutu *Uliaté ruky*. Pozri pozn. 9 k listu 3.

² *Nadja* je román zakladateľa surrealizmu A. Bretona z r. 1928.

³ Autor mal na myslí *Spevy Maldororove (Les Chants de Maldoror, 1869)*, ktoré napísal francúzsky básnik C. de Lautréamont. Dielo malo významný vplyv na rozvoj moderných básnických smerov 20. storočia vrátane surrealizmu.

⁴ R. Fabry nahradil stratený text prózou s príznačným názvom *Zo strateného zápisníka*.

⁵ Svoj postoj k Fabryho prvotine vyjadril L. Novomeský aj krátko po jej vydaní v článku *Situácia modernej poézie*. Pozri Novomeský, 1936.

⁶ Báseň *Vtáčí snem* zaradil R. Fabry do štvrtej časti (*Fair play*) svojho debutu.

⁷ Predpokladáme, že R. Fabry plánoval do knižného debutu zaradiť niektorú zo svojich koláží, no nakoniec to neurobil. Jediná Fabryho koláž sa objavila na obálke knihy.

⁸ M. Bakoš prednášal 6. decembra 1935 v spolku Detvan o súdobej slovenskej poézii.

⁹ R. Fabry býval koncom r. 1935 v Štefánikovej kolejí, ktorá sídlila v pražskej štvrti Bubeneč. Ubytovaní v nej boli vysokoškolskí študenti zo Slovenska. Spomedzi predstaviteľov nadrealistického hnutia tam v rôznych časových obdobiach bývali M. Bakoš, R. Fabry a V. Reisel. Pozri Kováč, 1990, s. 92 – 93.

¹⁰ V novembri 1935 uverejnil časopis *Nový svet* (roč. 10, č. 43, s. 3) fotografiu, na ktorej sú zachytení R. Dilong a R. Fabry. Básnici stoja vedľa seba a sledujú plyšového medvedíka, ktorého drží v rukách R. Fabry. Pod fotografiu umiestnila redakcia túto poznámku: „Dvaja z mladej slovenskej spisovateľskej gardy. R. Dilong a R. Fabry. – V tieto dni sa čakajú na knižnom trhu ich básnické knihy.“

¹¹ Pozri pozn. 12 k listu 3.

¹² R. Fabry zrejme premýšľal o prestupe na miestnu Akadémiu výtvarných umení.

¹³ Pozri pozn. 9 k listu 3.

¹⁴ Tento Fabryho list R. Dilongovi sa nezachoval.

¹⁵ R. Fabry mal asi na myslí K. Šimončíča, no nezistili sme, o aký článok išlo. Ani v jednom z uvedených periodík vtedy K. Šimončíč nepublikoval.

¹⁶ *Neviditeľná Moskva* je názov esejistickej knihy V. Nezvala z r. 1935. Český spisovateľ v nej opísal svoje zážitky z pobytu v Sovietskom zväze. Tak ako táto kniha, aj Fabryho debut bol vytlačený na ofsetovom papieri.

¹⁷ Korešpondenciu R. Fabryho s majiteľmi tlačiarne Kryl a Scotti, kde v decembri 1935 vytlačili aj jeho debut *Uliaté ruky*, nepoznáme.

¹⁸ Autor listu mal na myslí E. B. Lukáča, no kontext tejto vety nepoznáme.